

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اقتصاد تعاونی در منظر اسلام

دفتر نمایندگی ولی فقیه سازمان تعاون روستایی استان خوزستان

دفتر نمایندگی ولی فقیه سازمان تعاون روستایی استان خوزستان

نظام اقتصادی تعاون

اقتصاد اسلامی مبتنی بر نظام مشارکت است و فعالیت های اقتصادی در قالب های شرکت ، مضاربه ، مزارعه ، جعاله ، مساقات و غیره دارای خصوصیتی راستین هستند و آن اینکه در همه آنها مشارکت صاحب و یا صاحبان سرمایه با عامل و یا عوامل اقتصادی برقرار می باشد و در این سیستم ، تولید و توزیع عادلانه و مصرف بر پایه اعتدال استوار است. نظام اقتصادی بر اساس کتاب خدا و متون فقهی ائمه طاهرین ، دستورالعمل های لازم را در خصوص روابط اقتصادی ارائه می دهد که بر محور عدالت اجتماعی است و قراین این نظام بر اساس جهان بینی الهی استوار است که این مهم منجر به افزایش تولید و توزیع عادلانه و زندگی مرفه به همراه آزادی برای همگان به ارمغان می آورد و بشر را آماده حرکت به سوی کمال و نزدیک شدن به خدا می سازد. نظام اقتصادی اسلام علاوه بر احادیث و روایات بی شمار در سراسر کشور قرآن کریم در بیش از ۱۲۰ آیه یا حدود یک پنجم این کتاب مقدس بیان شده است و همواره نمایانگر عدالت از دیدگاه اسلام و تعیین کننده ارزشها و الگوهای برای تنظیم عادلانه زندگی اقتصادی است.

مبانی اخلاقی و فرهنگی تعاونی

یکی از ابزارهای بسیار مهم گسترش تعاونی ها در جامعه، کار فرهنگی است؛ یعنی ابتدا باید بینش و تفکر مردم را درباره این موضوع آماده کرد تا به آسانی مورد پذیرش قرار گیرد. اگر زمینه های فکری و مبانی اخلاقی تعاونی در جامعه گسترش و منش مردم، ویژگی تعاون گرایی یابد، در آن صورت، تأسیس و گسترش تعاونی ها با اهداف انسانی و عدالت خواهانه کار دشواری نخواهد بود. سیره نویسان و تاریخ نگاران مسلمان و غیر مسلمان اذعان دارند که پیامبرگرامی اسلام؟ با تلاشی مستمر در تبلیغ اسلام، کوشید تا مبانی فکری و اخلاقی تعاون را بین مسلمانان پدید آورد و در این راه که با توفیق چشمگیری همراه بود، از روش هایی چون دعوت مردم به یکتا پرستی و ایجاد اخوت ایمانی و دینی بین آن ها (انما المؤمنون اخوه، حجرات (۴۹): ۱۰) که همه مسلمانان را چون پیکر واحدی

قلمداد می کرد که خوشی و ناخوشی هر فرد بیانگر خوشی و ناخوشی دیگران بود و بالعکس ، دعوت به تقوا و نیکوکاری (تعاونوا علی البرّ و التّقوی)، امر به رعایت عدالت (اعدلوا هو اقرب للتّقوی) و اجرای برخی راهکارهای عملی در این زمینه مثل انعقاد پیمان برادری و مساعدت بین گروه های مهاجر و انصار و... استفاده کرد. شواهد تاریخی نشان می دهد که برنامه فرهنگی پیامبر؟ در زمینه ایجاد بینش تعاون گرا بین مردم بسیار موفق بوده است. امروز نیز از اهم امور این است که دولت و همه نهادهای مسؤول نظام و همه آحاد مردم که اهمّیت مسأله تعاون را درک می کنند، با ایجاد و گسترش این روحیه، سرمایه اجتماعی مورد نیاز در این زمینه را پدید آورند و این امری دست یافتنی است (توتونچیان، ش ۱۳۷).

تعاون و عدالت

پیامبر اسلام از آن جهت که خواستار محقق ساختن عدالت اجتماعی اسلامی بود کارسیاسی خود را با برقراری برادری و پیاده کردن اصل تعاون میان مهاجرین و انصار آغاز نمود و همچنین از آنجا که یکی از مصادیق عدالت اجتماعی عدالت اقتصادی است لذا از آن به عنوان جزیی از عدالت اجتماعی یاد نموده است و نه تنها لازمه لاینفک آن به حساب آمده بلکه بدون عدالت اقتصادی هرگز عدالت اجتماعی تحقق نمی یابد. عدالت اقتصادی یک اصل کلی در نظام اقتصادی اسلامی بوده و عبارت از تساوی امکانات یعنی عدالت در توزیع ثروت تقسیم عادلانه مواد اولیه طبیعی برای افراد جامعه ، برابری کاری که فرد در جامعه انجام می دهد با حقی در جامعه می پردازد ، برابری حق قانونی (مزد) با حق واقعی (سهم) هر فرد اسلام با تنازع بقا به مفهوم کوشش در عقب زدن هموعان ، تخریب و تجاوز به حقوق غیر به منظور باقی ماندن ، مخالف است ولی کوشش و مسابقه برای بقا و پیشرفت نوع بشر در شکل رقابتی سالم که طرفدار حقوق ووظایف اجتماعی بوده وکیفر برابر برای همه در نظر بگیرد مخالفتی ندارد (این دیدگاه خاص اسلام از " قانده لا ضرر " ناشی می شود ، چه این که بر اساس این قانون تمامی فعالیت های اقتصادی که موجب تخریب ، تجاوز

و نابودی حقوق دیگران شود ممنوع می باشد و بالعکس فعالیتهایی که موجب رشد، توسعه و امکان بهره برداری همه از حقوق مساوی باشد مجاز شناخته شده است بنابراین عدالت اقتصادی زمانی بسط و گسترش می یابد که بتوان زمینه " تعاون " و مشارکت مردمی را در خصوص فعالیت های گوناگون اجتماعی و اقتصادی و غیره را فراهم آورده و در این راستا همه آنان نسبت به برنامه ها و امور مربوطه به نوعی خود را سهم و مسئول دانسته و دور از هر گونه انحرافی از حق و عدالت اقدام نمایند پس بنابراین بدون تعاون و همکاری و تکامل عمومی نه تنها هرگز نمی توان به " عدالت اجتماعی " و " عدالت اقتصادی " دست یافت ، بلکه همواره با ثروت اندوزی و عدم گسترش اقتصادی سرمایه ها ، فقر و فواصل طبقاتی افزایش یافته و قتل و غارت و اضرار به غیر عرصه زندگانی را بر همگان تنگ و ناخشنود نموده و به کلی می توان اذعان داشت که پس از آن هر گونه امنیت و آسایش عمومی از اجتماع مردمی برای همیشه سلب خواهد شد (مظفری، ۱۳۷۷).

گزیده از روایات در خصوص تعاون مشروع:

- انسان، بایستی مستمندان را در زندگی شان شریک سازند

- تعاون نسبت به فقیران، دارای تقیید به اسلام نیست

- تعاون نسبت به رفع فقر از اهم واجبات است

- تعاون و نیکوکاری نسبت به دیگران نفی فقر می نماید

- تعاون در امور کشاورزی از مهمات و ضروریات به شمار می آید

- تعاون مردمی زمانی همگانی میگردد که اطمینان لازم را نسبت به رفع نیازمندی از سوی

یکدیگر دارا باشند

- احسان و تعاون سودمندترین سرمایه زندگانی به شمار می آیند

- نیکوکاری و تعاون سبب امنیت و رونق اقتصادی می باشد

- بهترین مسلمان فردی است که معاونت و مساعدت مشروع و لازم را در خصوص دیگران اعمال می نماید

- بدون تعاون و نیکوکاری ایمان انسان به مرحله کمال نمی رسد.

گزیده ای از روایات تعاون در خصوص تعاون نا مشروع (مظفری، ۱۳۷۷):

- «تعاون نامشروع» در خصوص همکاری و اجتماع افراد نسبت به انجام امور غیر شرعی بکار می رود

- تعاون و اعانت نسبت به ستمگران، انسان را از ولایت الهی خارج می سازد

- افراد اقتصادی از بزرگترین جرایم انسانی به شمار می آید

- گروهی که نسبت به اسراف و تحمل فخر می ورزند دچار حقارت و بیکاری می شوند

- افرادی که دارایی و اموال را در جهت غیر طاعت الهی ارائه می دهند اسراف کار می باشند

- تعاون در اهانت به دیگران سبب خواری می گردد.

- جرایم اجتماعی و همکاری در ارتکاب معاصی رزق و روزی را نابود می گرداند

- تمامی تعاون گران در جهت ربا حتی شاهدین آنها مورد لعن الهی قرار می گیرد

- تمامی انبیاء و تمامی کتب آسمانی جملگی انفاق بر تحریم ربا دارند

- گروهی که کسب وام پیشه می کنند و در جهت غیر حق «انفاق» می نمایند، بخیل می باشند

گزیده ای از روایات در خصوص اقتصاد تعاون:

- همکاری در خصوص اقتصاد تعاون تضمین اقتصادی را به دنبال دارد
- همراهی در امور اقتصادی از فقاقت به حساب می آید
- کاهش میزان مصرف جسم و اندیشه را اصلاح می نماید
- هر فردی که در خصوص مصرف میانه روی نماید از اسراف به دور است
- اقتصاد، قناعت و کاهش زمینه ساز اصلاح امور است
- انفاق بر دیگران موجب می شود که امنیت اقتصادی و ثبات برقرار شود
- افرادی که در زندگانی رعایت اقتصادی نمی نمایند دعایشان مستجاب نمی گردد
- تعاون اقتصادی در دنیا، بایستی به جهت اهداف و مقاصد اخروی باشد
- هرگونه تعاونی اقتصادی به جهت تأمین آخرت ارزشمند است
- فرد و گروهی که غذای عابدی را تأمین می نمایند عبادتشان از آن عابد بیشتر است

فرازهایی از بیانات امام خمینی(ره) در ارتباط با تعاون:

وصیت من به همه آن است که با یاد خدای متعال به سوی خودشناسی و خودکفایی و اشتغال با همه ابعادش به پیش بروید و بی تردید دست خدا با شماست اگر شما در خدمت او باشید و برای ترقی و تعالی کشور اسلامی به روح تعاون ادامه دهید و تا این روح تعاون و تعهد در جامعه برقرار است کشور عزیز از آسیب دهی ان شاء... تعالی مصون است و به حمدا... تعالی حوزه های علمیه و دانشگاهها و جوانان عزیز مراکز علم و تربیت از این نغمه الهی غیبی برخوردارند و این مراکز در بست در اختیار آنان است و به امید خدا دست تبهکاران و منحرفان از آنها کوتاه است (مظفری، ۱۳۷۷).

فرازهایی از بیانات مقام معظم رهبری در ارتباط با تعاون:

من وقتی در وضع کشور خودمان نگاه می‌کنم می‌بینم یکی از چیزهایی که می‌تواند جلوی این بی‌عدالتی را به شکل منطقی و اصولی سد کند همین کار تعاونی است به همین خاطر است که من به تعاون اعتقاد دارم نه از باب این که دنیا تعاون را پذیرفته یا فرضاً فلان کشورها تعاون می‌کنند. نه آنها برای خودشان می‌کنند ما هم برای خودمان می‌کنیم ما کشور خودمان؛ مردم، تاریخ و فرهنگ و معارف خودمان را در داریم، آنها هم برای خودشان دارند. ممکن است آنها کاری بکنند که ما آن را رد کنیم پس از این باب نیست. از این باب است که من می‌بینم در این وضعی که متأسفانه گرفتارش هستیم تعاون در کشور ما می‌تواند سرانگشت گره‌گشایی باشد

دفتر تبلیغات اسلامی
سازمان تعاون روستایی استان خوزستان